

Ива Пушкарлова

Добър ден, на всички, добре дошли в хотел „Лион“. Аз имам удоволствието да представя един от проектите, които фондация РискМонитор завърши през тази година. Предварително моля за извинение, че гласът ми е доста отпаднал и вероятно ще дращи от време на време. Проектът се нарича „Организираната престъпност на Балканите през погледа на законодателя“. Той включва няколко доклада, съсредоточени съответно върху Албания, България, Румъния, Хърватска, Турция и Гърция. Всеки един от тези доклади, с изключение на албанския, е разработен от специалист от съответната държава. Албанския го разработих аз. Т.е. не-специалист от съответната държава. Това, което е характерно за този проект е, че той използва методика, която не се среща често в изследванията. Обикновено изследователите се съсредоточават или само върху законодателството, или само върху развитието на организираната престъпност, като обществено явление. Нашият проект за първи път свързва тези два метода, като се опитва да обясни влиянието на законодателството върху развитието на организираната престъпност. Подбраните държави са представителни за разнообразието на социално-икономическите, политическите и правните предпоставки, които имат отношение към развитието на обществените процеси, свързани с организираната престъпност. Ще си позволя в началото, преди да представя колегите и да им дам думата, да представя един по-общ поглед върху това, което сравнението между докладите показва. На първо място това са факторите, които влияят на организираната престъпност на Балканите. Особеното за тях е това, че сриването на авторитарните и особено на комунистическите режими води съответно до военни и хуманитарни кризи и до необходимост от преход към демокрация, геополитическата особеност на Балканите и исторически обусловеното етническо и междудържавно напрежение. Особеното за Балканите е, че всяка една от тези групи фактори е много силна самостоятелна предпоставка за развитието на организираната престъпност на Балканите, те са съчетани. Индивидуалният профил на държавния тип организирана престъпност в много голяма степен зависи от особеностите на авторитарния и съответно комунистически режим, който се е развивал в съответната държава. Тука искам да отбележа, че с изключение на Турция и Гърция, всички останали държави представят т.нар. държавен тип организирана престъпност. Това е престъпността, която се структурира от държавата, по нейна инициатива и с нейно съдействие. И впоследствие се отделя от нея. Като запазва първоначалната си връзка по корупционен път, която се осъществява чрез човешки ресурс, чрез политически контакти, някъде и чрез финансов ресурс. От особено значение за Балканите е особеността на недемократичните режими. На първо място казахме, че това е държавният произход, който възниква при криза на комунистическата държава, т.е. структурирането на организираната престъпност е елемент от опита на комунистическата държава да преодолее кризата в нейното планово стопанство. Тя създава паралелна сива икономика, която всъщност представлява организирана престъпност. В тази сива икономика се развиват каналите за трафик на различни видове забранени или дефицитни на вътрешния пазар стоки, които впоследствие биват приватизирани от престъпните сдружения, след сриване на комунистическия режим. Държавният произход има отношение към бързото укрепване и ограничения брой на престъпните сдружения. Именно поради връзката си с държавата, престъпните сдружения се развиват като малко на брой, големи по обем и значителни по ресурс. Също този фактор има отношение и към обстоятелството, че престъпните сдружения на Балканите относително бързо се отказват от насието, като средство за осъществяване на своята дейност и за постигане на своите цели. Това е разбираемо, тъй като насието е средство, което се прилага тогава, когато

корупционната връзка не работи. Когато нея я има, когато държавата е въввлечена във взаимодействията между отделните групи и в пререгулирането на незаконните пазари, насилието не е необходимо и то по-скоро пречи на ефективността на престъпната дейност, тъй като съсредоточава обществено внимание върху престъпността като цяло. Регионалният характер на организираната престъпност означава, че тя проявява склонност лесно да преминава националните граници на Балканите. Този регионален характер е също обусловен от тоталитарните режими. Защото при своя срив тоталитарните режими оставят общества, които са икономически изравнени. Т.е. общества, в които, според специфичната политика на комунистическата държава да разпределя равномерно блага, не се натрупва излишък, и следователно основният мотив на конвенционалната престъпност, който е икономически, не може да се формира. Тъй като хората, по най-груб начин казано, са еднакво бедни и няма от кого да откраднат, по тази причина те отиват в по-богатата държава и пресичат границата. Именно пресичането на границата, в мащабите, в които това се случва на Балканите, е вторият фактор за регионалният характер на организираната престъпност. Това е мащабната емиграция. Тя се случва в първата половина на 90-те години, края на 80-те години. Основните фактори са свързани с обедняване на населението, с търсене на по-добър живот, бягство от кризата, предизвикана от срива на режима. Специално за България е типичен, т.е. има една характеристика, свързана с мащабите, с емиграцията към Турция, това е, че в рамките на Възродителния процес, последните етапи на Възродителния процес комунистическата държава гони една част от своите граждани. Комунистическите режими водят и до това, че в бившите комунистически държави организираната престъпност е без изявен терористичен профил. Това е така, защото тази престъпност и изключително користна. Теорията на наказателното право е доказала, че конкуренция между користна и идеална цел, каквато е терористичната, не съществува. Тогава, когато и двете са налице, те винаги са в конкуренция и едната е с приоритет пред другата. Тогава, когато една престъпна група извършва насилствена дейност, за да дестабилизира някакъв район така, че в него по-лесно да може да извършва користна дейност, това е типична организирана престъпна дейност, която не е терористична. И обратно, ако водещата цел е терористична, което означава стремеж да се повлияе на политическото поведение на политически субекти, на начина, по който те вземат решенията си, като се внуши страх у колективни субекти, като населението или големи групи от населението, тогава тази обща престъпна дейност е само терористична и евентуални дейности с користна цел са свързани единствено с нейното финансиране. Във всички държави, в бивши комунистически държави на Балканите, с изключение на Албания, организираната престъпност е само користна и тя не се свързва с комунистическа идеология. Единственото изключение е Албания поради особената връзка между албанската държава, албанската нация и албанската външна политика с конфликта в Косово. Той ангажира националистически идеи, които се развиват в рамките на организираната престъпност. И които имат специфични субективни национални политически особености, на които няма да се спирам подробно, тъй като проблематиката там е доста сложна, но които са подробно разписани в доклада за Албания. Каква е законодателната реакция по отношение на организираната престъпност на Балканите. ... ще ми простите грешката, но мисля, че трябва да върна един слайд назад... не мога... Веднага след като тоталитарните или, ако говорим за Гърция и Турция, където става дума по-скоро за недемократични режими, се сричат, първият ефект, който се усеща в законодателната сфера, това е дерегулацията. Основни сектори на общественото развитие остават без нормативна уредба, тъй като не са били изобщо уредени. Това са, например, търговският сектор, който при условие на комунистическо управление изобщо не съществува. Възникват

маса други обществени сектори, които в комунистически условия ги няма, а други сектори са със стара регулация, която обществото отхвърля. Така че общата картина е свързана с това, че нормативната рамка или я няма, или не работи. Това означава всъщност, че държавата се изтегля от закрилническата си функция по отношение на тези сфери. Базисни потребности на населението, каквито са сигурността или основните права на гражданите, които не са защитени от държавата и особено тук е, че обществото не формира обществено очакване към държавата за защита. Обществото насочва своето очакване към себе си, или по-скоро към сдружения, които възникват, легитимират се пред него като носители на закрилата. Това са престъпните сдружения. Част от тях имат отношение към пораждането на нуждата от закрила. Тъй като те си служат с рекет, с насилие и с други такива средства, за да предизвикат необходимост от закрила. След което я предоставят. В момента, в който дерегулацията засегне сектора сигурност, може да се говори, че обществото се намира в криза на дерегулация и от този момент нататък престъпните сдружения са единствените, които предоставят някаква форма на защита на основни човешки права. Когато казваме, че те се легитимират през политическите емоции на обществото, имат се предвид доминиращите политически емоции. Веднага след края на комунистическото управление това са антикомунистически представи, антидържавни нагласи, желание на обществото бързо да формира пазарна икономика и демокрация и в този момент, когато едно политическо, когато едно престъпно сдружение дойде и каже: „аз съм представител на пазарната икономика, която ви не познавате, аз съм представител на демокрацията, към която вие се стремите, аз предоставям закрила, която държавата не може да предоставя и, разбира се, моята дейност е нерегламентирана, защото законодателството е изостанало“, тогава обществото инвестира доверие в тези престъпни сдружения. Това е и една от основните причини, поради която тези престъпни сдружения не са навреме разпознати като обществено опасни и поради което обществото не формира до края на прехода очакване, изискване към държавата да защити своите граждани от тази форма на сдружаване. Законодателната реакция навсякъде в балканските държави, след рухването на недемократичен режим, се формира трудно, противоречиво и с голямо закъснение спрямо развитието на активните обществени процеси. По отношение на Балканите особено съществено е това, че законодателят в своите инициативи отразява възгледите на международния законодател. Това е така, защото цялостната дейност в сферата на организираната престъпност е приоритетно повлияна от външнополитическите приоритети, свързани с интеграцията на тези държави основно към ЕС и към НАТО. Например, такава сфера, която е очевидно регулирана само въз основа на инкорпориране на международен стандарт е понятието за организирана престъпна група и диференцираното наказване на участието, образуването и ръководенето ѝ, трафика и незаконната миграция на хора, включително дейностите, свързани със сводничество и насилствена проституция, изпирането на пари, финансирането на тероризма. Това са основните области, в които законодателната дейност навсякъде в балканските държави е почти еднаква. В рамките на тази дейност е хубаво да се каже, че балканският законодател като цяло не преписва особено успешно международния акт. Инкорпорирането на международния стандарт е най-неуспешно в Албания, а като казвам „неуспешно“, имам предвид, че законът е толкова объркан, включително граматично, че разпоредбите в него не е възможно да бъдат прилагани. Тогава, когато те все пак бъдат изтълкувани граматически правилно, се оказва, че те юридически влизат в колизия и пак не могат да се прилагат. Само, без да се отклонявам, тъй като това е подробно разработено, ще отбележа, че албанското законодателство при възникването си, в сферата на организираната престъпност въвежда два вида престъпни сдружения между които няма разлика. С реформата от

2003 г. се въвеждат 4 вида сдружения, между които също няма разлика. Т.е. реформата задълбочава проблема. Неуспешно е инкорпориран стандартът в България и в Румъния, в смисъл че Конвенцията за транснационалната организирана престъпност, която дава дефиницията за организирана престъпна група е преписана с неточности, със сериозни дефекти в българската си редакция, което прави не невъзможно прилагането ѝ, но при сериозни затруднения. До колкото разбирам, такъв проблем съществува и в Гърция и в Турция, но на него ще се спрат по-подробно моите колеги. Като цяло на Балканите липсват регионални стимули. Що се отнася до уеднаквяване на законодателството, въпреки че балканските държави са страни по двустранни и многостранни споразумения за взаимна помощ срещу организираната престъпност, тяхното вътрешно законодателство не е уеднаквено в сферите, в които липсват международни стандарти. Това води до нормативна празнота или до различна интерпретация, например, на видовете сдружения. И освен това води до различна реакция срещу видове престъпна дейност, например, срещу различни видове трафик, различни форми на изпиране на пари. Откъдето следва и износ и концентрация на организирана престъпност в съседни държави, в които няма ефективна регулация. Т.е. там, където законодателната бариера срещу, например, трафик на хора, е висока, трафикът на хора се ориентира към държави, в които такава бариера е ниска. Тук съм си позволила да възпроизведа една от таблиците, които вие имате в книжките, не знам доколко се вижда, но тя показва колко различно е разбирането на законодателите за онези видове престъпни сдружения, които не са структурирана организирана престъпна група, а виждаме, че във всяка държава има самостоятелно разбиране за това какви са другите видове сдружения, извън организираната престъпна група, и никъде тези сдружения не са адекватно формулирани в закона. На повечето места те не са определени, ако изобщо има понятие за тях. Общият извод от докладите е, че границите между държавите носят повече ползи на организираната престъпност, отколкото на наказателното правосъдие и законността. С това аз ще представя колегите, с които работихме по този проект, от моята дясна страна е Далибор Долезал, който работи върху доклада за Хърватия, той е асистент по криминология в Загребския университет. От лявата ми страна е Харис Папахаралампус, който разработи проблематиката, свързана с Гърция и който е доктор по наказателно право, в момента експерт към гръцкия омбудсман и от неговата дясна страна Семра Джошкунтуна, с която работихме заедно върху доклада за Турция. Сега давам думата на Харис да разкаже за Гърция.